

L'ORDRE CATALANO-NARBONÈS PER A LA BENEDICCIÓ DELS SANTS OLIS

per MIQUEL DELS SANTS GROS

El Pontifical de Vic — MS. 104 (CV) de la Bib. Cap. de Vic — té uns ritus de la Setmana Santa molt reduïts. Hi manquen, per exemple, totes les cerimònies del Diumenge de Rams i de la Nit de Pasqua. Té, però, en el Dijous Sant, un ordre per a la benedicció dels sants olis molt interessant, no solament perquè conserva fórmules que es troben al «*Liber Ordinum*» hispànic, sinó també perquè ens permet de refer en part un text probablement creat a Narbona, a començament del segle IX, quan l'antiga litúrgia hispànica va ésser substituïda pels ritus romano-francs. A més ens ofereix també la possibilitat d'identificar alguns textos de procedència hispànica que no són als exemplars que s'han conservat del «*Liber Ordinum*».

L'ordre per a beneir els sants olis del Pontifical de Roda d'Isàbena — MS. 16 de l'Ar. Cap de Lleida — també és molt interessant. La coincidència exacta de les seves rúbriques inicials amb les del Pontifical de Vic mostra clarament, malgrat llurs divergències en la part eucològica, que ambdós procedeixen d'un únic arquetipus, detall que es veu clarament en l'edició comparada dels seus textos que publiquem al final d'aquest estudi. El text d'aquest manuscrit també ens permet de completar en altres punts, especialment en la part final, l'esmentat ordre del Pontifical de Vic, i fins i tot suggereix la possibilitat que el nostre ordre només sigui una part d'un text més extens en el qual es parli de totes les més importants cerimònies de l'any litúrgic. Ací, però, ens reduïm a l'estudi del tros corresponent a la missa crismal del Dijous Sant, deixant la resta per a ulteriors treballs.

Les recerques que hem fet en els altres pontificals que es conserven ens han portat a identificar quatre altres ordres per a la benedicció dels sants olis, que, malgrat ésser de tradició romana — romana de Roma i no de les Gàl·lies —, presenten nombroses influències de manuscrits de tipus catalano-narbonès.

En el present estudi presentem tots aquests ordres, fem l'estudi detallat de les rúbriques i oracions dels ordres dels pontificals de Vic i de Roda, i identifiquem les seves fonts. Al final, en les conclusions, cerquem la data i el lloc de composició de l'arquetipus que més o menys permeten de reconstruir i les vicissituds que han sofert fins a arribar a l'estat en què actualment es troba als esmenats pontificals.

MANUSCRITS UTILITZATS I LLURS SIGLES

1. P_Rod: Pontifical de la Catedral de Roda d'Isàbena.

Segle XI *in*.

Lleida, Ar. Cap., MS. 16, ff. 74-78.

L'ordre de benedicció dels sants olis és inserit entre el conjunt de ritus que van del Dimecres de Cendra a la Pentecosta, i segueix, al Dijous Sant, la reconciliació dels penitents. D'acord amb el que direm en comentar-lo, podem ja avançar que és el testimoni més antic i més complet que s'ha conservat del primitiu ordre catalano-narbonès per a beneir els sants olis. Al final d'aquest estudi, publiquem les seves rúbriques i l'*incipit* de les oracions que conté¹.

2. P_Vic: Pontifical de la Catedral de Vic.

Segle XII¹.

Vic, Bib. Cap., MS. 104 (CV), ff. 13-19^v.

Manuscrit descrit per J. GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle XVIII del Museu Episcopal de Vich*, al «Butlletí de la Biblioteca de Catalunya» VI-VIII (1920-1932) VII 129ss. L'ordre de benedicció dels sants olis segueix els ritus baptismals i precedeix

1. Agraïm al nostre amic R. Barriga, que prepara l'edició íntegra d'aquest pontifical, les facilitats que ens ha donat per a consultar l'original del seu estudi.

les cerimònies del Divendres Sant. Al final d'aquest estudi, publiquem les rúbriques i fórmules pròpies d'aquest text. De les que són comunes a la tradició romana, però, només en donem l'*incipit*. És, tal com es veurà en el seu estudi, un altre testimoni del primitiu ordre catalano-narbonès per a beneir els sants olis.

3. PRod²: Miscel·lània Canònica-Pontifical de Sant Ramon, bisbe de Roda-Barbastre.

Circa 1120.

Tarragona, Bib. Prov., MS. 26, ff. 213-217.

Manuscrit descrit per J. DOMÍNGUEZ BORDONA, *El Escritorio y la primitiva Biblioteca de Santes Creus* (Tarragona, 1952) 41ss. Aquest ordre fou afegit en apèndix a la Miscel·lània Canònica del final del segle XI, entorn de l'any 1120, i és col·locat entre els ritus de benedicció d'un cementiri i els dels ordes sagrats. Depèn de la secció XXXA dels pontificals romans del segle XII², però porta intercalades abans de començar la missa les oracions «Deus misteriorum caelestium» i «Creaturarum omnium domine procreator» per a la benedicció del bàlsam, «Adesto nobis domine pater altissime» en la benedicció del crisma, «O unctio salutis pinguedo sancta» per a saludar-lo, i al final, després de la benedicció de l'oli dels catecúmens, l'exorcisme «Exorcizo... ut in hac invocatione trinae pietatis» i l'oració hispana «Domine Ihesu Christe qui per apostolum tuum» del Pontifical de Vic nn. 19-20. Tal com veurem, totes aquestes peces són pròpies de la versió de l'antic ordo catalano-narbonès conservada en l'esmentat Pontifical de Vic.

4. PRVic: Pontifical Romà de la Catedral de Vic.

Segle XI *ex* i mitjan segle XII.

Vic. Bib. Cap., MS. 103 (CVIII), ff. 117-118 i 125^v.

Manuscrit descrit per GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits* VII 127ss. El manuscrit és de la segona meitat del segle XI. L'ordre que té per a la benedicció dels sants olis és gairebé igual al text XXXA dels pontificals romans del segle XII³, i ocupa els ff. 115-128. Més

2. Cf. M. ANDRIEU, *Le Pontifical Romain au Moyen-Âge I: Le Pontifical Romain du XII^e siècle* (Ciutat del Vaticà, 1938) 219ss.

3. Cf. ANDRIEU, *Le Pontifical* I 219ss.

tard, encara al final del segle XI o als primers anys del segle XII, al marge esquerre del f. 125^v, una altra mà copià la salutació del crisma «O unctio salutis». Posteriorment, ja a mitjan segle XII, intercalaren, al manuscrit primitiu, un bifoli — són els ff. 117-118 — que conté les oracions «Deus misteriorum caelestium» i «Creaturarum omnium domine procreator» per a la benedicció del bàlsam, i l'esmentat text de salutació del crisma. La rúbrica que precedeix les dues primeres oracions és igual a la que el PRod² té al mateix indret, i això ens fa pensar que l'escriptor d'aquest bifoli tenia al davant un manuscrit igual a aquest últim pontifical.

5. PCu: Pontifical de Conca, adaptat a l'ús de Saintes.

Segle XIII¹.

Tours, Bib. Mun., MS. 236, ff. 117ss.

Pontifical descrit detalladament per V. LEROQUAIS, *Les Pontificaux manuscrits des Bibliothèques Publiques de France* (París, 1937) II 361ss. L'ordre de benedicció dels sants olis d'aquest pontifical ha estat publicat per E. MARTÈNE, *De Antiquis Ecclesiae Ritibus* (Anvers, 1736-1738) III 254ss. Copia parcialment el text de la secció XXXA dels pontificals romans del segle XII⁴, però, immediatament abans de la benedicció del crisma, intercala les oracions «Deus misteriorum caelestium» i «Creaturarum omnium domine procreator» de benedicció del bàlsam i l'oració «Adesto pater altissime et invocantis». Té també el text «Unctio salutis pinguedo sancta» per a saludar el crisma. No hi ha cap estudi sobre els ritus litúrgics de la catedral de Conca, ni sobre l'origen dels llibres litúrgics que hi portaren l'any 1183 en reorganitzar-hi el culte, després que la ciutat havia estat incorporada al regne de Castella per Alfons VIII. Això ens impedeix de saber d'on procedeix l'arquetipus d'aquest pontifical. Cal pensar, però, d'acord amb les peces de tipus catalano-narbonès que té en l'ordre que estudiem, que procedia de la mateixa Narbonesa o d'alguna zona veïna que n'havia rebut influències de tipus litúrgic.

4. Cf. ANDRIEU, *Le Pontifical* I 219ss.

6. PGDu: Pontifical de Guillem Durand, bisbe de Mende.
Anys 1286-1295.

M. ANDIEU, *Le Pontifical Romain au Moyen-Age III: Le Pontifical de Guillaume Durand* (Ciutat del Vaticà, 1940) 569-581.

Guillem Durand nasqué a Puimisson, prop de Besiers, entorn de l'any 1230. Fou clergue i canonge de Narbona, tingué càrrecs molt importants a la Cúria Romana, i a la tardor de l'any 1286 va ésser consagrat bisbe de Mende, on residí fins l'any 1295, en què retornà a Roma. El seu origen narbonès i la relació que sempre tingué amb la seu de Narbona expliquen que, en compondre el pontifical que havia de tenir tant d'èxit, utilitzés nombrosos textos propis dels llibres litúrgics narbonesos. Així, en l'ordre de beneir els sants olis, immediatament abans de la benedicció del crisma, copia les oracions «Deus misteriorum caelestium» i «Creaturarum omnium domine procreator» per a beneir el bàlsam.

ESTUDI DELS ORDRES DEL P^{Vi}c I DEL P^{Ro}d

Per a facilitar l'estudi i comparació dels dos textos, ham dividit el seu contingut en nou seccions, de les quals parlarem separatament. Alhora cerquem les fonts que han servit per a confeccionar-los i els punts de contacte que tenen amb els altres pontificals esmentats en la llista anterior. També ens fixarem en les peces d'origen hispànic segur o probable que contenen. Tot això ens permetrà de formular unes conclusions més o menys segures sobre el seu origen, la datació de llurs textos i la possibilitat que depenguin d'un arquetipus únic.

1. *Rúbriques inicials*. Cf. P^{Vi}c nn. 1-5 i P^{Ro}d nn. 1-5.

Els dos ordres s'inicien amb les mateixes rúbriques preparatòries de la cerimònia, on es parla dels ministres, revestits amb ornaments sagrats, que hi han d'intervenir, del nombre d'ampolles necessàries, de com cal mesclar el bàlsam i l'oli per a formar el crisma, del segellament de l'ampolla que conté el bàlsam i de l'entrada solemne del bisbe i de la clerecia cap a l'altar de l'església. L'única diferència que presenten és que els mots inicials del P^{Vi}c n. 1 queden substituïts en el

lloc corresponent del PRod per l'expressió «His peractis», que posen el text en relació amb la cerimònia de reconciliació dels penitents celebrada anteriorment. És molt possible que la versió més primitiva sigui la del PRod. Ho diem perquè el PVic no porta títol, i amb això sembla indicar que el seu ordre ha estat separat d'un text més extens, en el començament del qual devia haver-hi el títol corresponent.

Aquestes rúbriques són força clares i fàcils d'interpretar. Comencen, en els nn. 1-2, recordant que el bisbe i els ministres, que en aquest cas són quatre ardiaques, s'han de revestir amb ornaments sagrats, que cal preparar quatre ampolles tapades amb draps de seda blanca, i que han d'ésser portades pels esmentats quatre ardiaques. En la primera ampolla cal posar-hi el bàlsam mesclat amb oli, en dues altres, l'oli dels catecúmens, i en la quarta l'oli dels malalts. No sabem veure la raó per la qual cal beneir tant d'oli dels catecúmens. Potser la rúbrica ens ha arribat alterada.

En els nn. 3-4 s'explica com s'ha de fer la mescla del bàlsam i de l'oli per a formar el crisma, i de la cura que s'ha de tenir en la conservació del primer. El bisbe personalment en tira una part dins l'ampolla d'oli destinada al crisma, i després barreja els dos ingredients bufant-los tres vegades amb l'ajuda d'una canya o estri foradat — «calamum», diu el text —. Després un dels ardiaques, probablement l'en-carregat de portar l'ampolla, repeteix la cerimònia. L'ús de la canya per a bufar la mescla suposa la utilització d'ampolles de coll estret. En acabar, el bisbe segella amb el seu anell la cera que envolta el tap i l'obertura superior de l'ampolla del bàlsam. L'elevat preu d'aquest producte importat d'Orient, i el perill que perdés líquescència amb un excessiu contacte amb l'aire expliquen aquestes mesures.

Només després d'haver fet tot això, tal com diu la rúbrica n. 5, el bisbe, acompanyat dels seus ministres, es dirigeix a l'altar per iniciar la celebració eucarística.

Les rúbriques no ens diuen on cal fer la mescla del bàlsam i de l'oli, però, en ordenar que es faci abans d'iniciar la missa, pressuposen evidentment que s'ha de fer a la sagristia o en el lloc on s'han revestit el bisbe i els seus ministres. En aquestes rúbriques tampoc no es parla de si el bisbe ha de dir cap oració en fer la mescla, cosa que sorprèn si tenim en compte que en els nn. 7-9 del PVic, hi ha un petit ordre per a aquesta cerimònia que conté dues oracions i una rúbrica que mana al bisbe d'alenyar sobre la mescla de bàlsam i d'oli.

No hem sabut trobar cap altre manuscrit que contingui un conjunt de rúbriques semblant. En elles s'observen nombroses influèn-

cies dels «Ordines Romani» clàssics de la benedicció dels sants olis, que per mitjà del Pontifical Romano-Germànic, han marcat tota l'evolució litúrgica occidental, però sense copiar-los al peu de la lletra. Les influències romano-franques semblen evidents en els mots i frases «induat...vestmentis sacris», «preparent», «ampullas», «sindones mundos», «deferat ampullam», «sufflet...ter in ampullam», «procedat episcopus cum ordinibus suis», la majoria de les quals ja surten a l'OR XXIV de la segona meitat del segle VIII⁵. El text suposa una sola mà ben coneixedora de la literatura litúrgica de l'època carolíngia, i capaç, en pocs mots, de resumir-ne amb claredat el més important.

Aquestes rúbriques mostren tanta unitat i semblança en el seu vocabulari i en la manera de ser redactades, amb les advertències finals nn. 23-26 del PRod, que cal pensar en la possibilitat que totes procedeixin d'una única i mateixa mà, i fins i tot que, originàriament, totes formaven un veritable ordre litúrgic al qual més tard s'han intercalat les fórmules eucològiques que actualment tenen el PVic i el PRod.

2. L'oració «In tuo nomine Deus omnipotens» per a beneir l'oli dels malalts. Cf. PVic n. 6.

Aquesta extensa oració manca en el PRod, però no és pas pròpia del PVic. Chavasse⁶, que l'ha estudiada amb detall, n'ha identificat dues recensons, una de les quals — família B, segons la seva terminologia — es troba a l'OR L⁷, d'on passà al Pontifical Romano-Germànic i molts dels seus derivats, i l'altra — família A — al «Liber Ordinum»⁸ i a molts altres pontificals europeus. Chavasse també creu que és anterior al segle VII i originària d'una església no identificada de les Gàl·lies, conclusions que cal considerar com a vàlides i sòlides. No és pas, doncs, hispànica, malgrat ésser en un dels exemplars del «Liber Ordinum», el manuscrit Silos, Bib.Mon., MS. 4 (A), procedent del monestir de San Prudencio de Monte Laturce, a la Rioja, i probablement escrit al cenobi de San Martín d'Albelda. Cal també tenir present que aquesta peça no pertany a la part primitiva de

5. Cf. M. ANDRIEU, *Les Ordines Romani du haut Moyen-Âge III* (Lovaina, 1961) 287ss.

6. Cf. A. CHAVASSE, *Étude sur l'onction des infirmes dans l'Église latine du III^e au XII^e siècle I* (Lió, 1942) 57ss.

7. Cf. ANDRIEU, *Les Ordines V* (Lovaina, 1961) 233ss.

8. Cf. M. FÉROTIN, *Le «Liber Ordinum» en usage dans l'Église Wisigothique et Mozarabe d'Espagne* (París, 1904) col. 8ss.

la col·lecció d'ordres hispànics, sinó a un dels afegitons que la precedeixen, detall ja fet observar per Férotin⁹. El text del P^Vic segueix molt de prop la versió de la família A, però té variants pròpies molt característiques. És per aquesta raó que a l'apèndix n. 1 publiquem el seu text íntegre.

La seva presència al P^Vic sorprèn si es té present que és fora de lloc i que aquest, en els nn. 19-20, i potser també en el n. 11, té altres fórmules per a beneir l'oli dels malalts. Hauria estat molt més lògic de col·locar-la després dels textos anteriorment esmentats, com a peça de recanvi. Ens és impossible de determinar quan fou intercalada amb tan mala traça al lloc que ocupa.

3. *Preparació del crisma*. Cf. P^Vic nn. 7-10.

Ja hem parlat d'aquest grup de rúbriques i d'oracions per a la benedicció del bàlsam i la seva mescla amb l'oli per a formar el crisma, i també hem fet observar que és rar que no es parli d'ell en la rúbrica inicial n. 3. Cal també tenir present que, entre les esmentades rúbriques inicials, només s'usa el mot «episcopus» per a anomenar el bisbe, mentre que ací s'utilitza també el mot «sacerdos», terme sovint emprat en els textos d'origen gal·licà i hispànic com a equivalent de bisbe.

Les dues fórmules — i també les rúbriques — manquen en el P^Rod, però, tal com ja hem dit anteriorment en la llista de manuscrits, es troben al P^Rvic, al P^Rod², al P^Cu i al Pontifical de Guillem Durand, del qual passaren als pontificals romans posteriors. Hem indicat també que devia ésser de tipus narbonès el pontifical d'on les copià Guillem Durand. En els nn. 2-3 de l'apèndix publiquem el text íntegre d'aquestes dues fórmules.

En la primera oració, tenim una benedicció del bàlsam, però, la segona, contra el que caldria esperar, no és una senzilla oració per a dir després de la mescla del bàlsam i de l'oli, sinó una veritable benedicció del crisma. Creiem que cal interpretar en aquest sentit la frase «huic unguento...spiritualem gratiam sanctificationis infundas», i a més sembla que s'hi demana que esdevingui «chrisma» per a ungir els sacerdots — novament trobem aquest mot com a equivalent de bisbe —, i es recorda que servirà per a ungir els qui renaixeran pel baptisme.

9. Cf. FÉROTIN, *Le «Liber Ordinum»* col. 7 nota 2.

És evident que les dues fórmules i la rúbrica n. 8, on es mana mesclar el bàlsam amb l'oli i alenar tres vegades la seva mescla, formen un veritable ordre de benedicció del crisma, independent de la resta, amb la qual no queda ben encaixat, i més aviat fora de lloc, defecte que han esmenat els altres pontificals esmentats amb la supressió de la citada rúbrica, i el Pontifical de Guillem Durand, a més, amb l'addició del títol «Alia benedictio quam quidam dicunt». Cap, però, no n'ha corregit el text.

Ara com ara ens és impossible de determinar amb precisió el lloc d'origen d'aquest ordre. La manca d'estudis sobre l'eucologia dels llibres litúrgics hispànics i gallicans, i el fet de no tenir textos hispano-gallicans per a la benedicció del crisma — cal probablement exceptuar els prefacs n. 378 del Reg. 316 i n. 82 del «Missale Gallicanum Vetus», ambdós d'origen gallicà¹⁰ — ho dificulta molt, però, si tenim present que només es troba en manuscrits catalano-narbonesos o que n'han rebut les influències, i que aquests conserven moltes peces hispàniques, creiem que no és pas temerari d'avançar la hipòtesi que cal cercar en els límits de l'antic regne visigòtic, i amb preferència la mateixa Narbonesa, el seu lloc d'origen. A més, cal tenir present que l'oració de benedicció del crisma comença invocant el mateix text bíblic — Èxode 30,23-25 — que usa Isidor de Sevilla en parlar del crisma¹¹, i que en la majoria de les benediccions del «Liber Ordinum»¹² és normal d'invocar les ordres dades per Déu a Moisès, quan aquest organitzà el culte, durant els anys d'estada al desert.

És cert que no queda ben clar que les litúrgies de tipus hispànic, tal com succeïa en les de tipus gallicà¹³, tinguessin fórmules especials per a beneir el crisma, i que la rúbrica «Quum vero quum muneribus veniunt, crisma cum eisdem muneribus deferant post calices et simul in altario ponitur, et illa missa tota super vas dicitur» de l'Antifoner de León¹⁴, posada entre els cants de les «Laudes» i del «Sacrificium» de la missa del Diumenge de Rams, més aviat avala la seva no existència. Però tampoc no hi ha cap dificultat a admetre

10. Utilitzem les edicions de L. C. MOHLBERG, *Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ Ordinis Anni Circuli* (Roma, 1960) i *Missale Gallicanum Vetus* (Roma, 1958). Sobre aquestes dues peces vegeu A. CHAVASSE, *La bénédiction du chrême en Gaule avant l'adoption intégrale de la liturgie romaine*, a *Revue du Moyen-Âge latin* I (1945) 111.

11. Cf. ISIDORI EPI., *De Ecclesiasticis Officiis* II cap. XXVI, PL 83 col. 823.

12. Cf. FÉROTIN, *Le «Liber Ordinum»* col. 157-169.

13. Cf. CHAVASSE, *La bénédiction* 117 nota 33.

14. Cf. L. BROU-J. VIVES, *Antifonario Visigótico-Mozàrabe de la Catedral de León* (Barcelona-Madrid, 1959) 248.

que en aquest punt la Narbonesa tingués costums peculiars, més d'acord amb la tradició romana de beneir el crisma amb formularis propis.

La rúbrica del PVic n. 10 que segueix no pertany pas al petit ordre de benedicció del crisma que aquí estudiem, perquè contradiu la rúbrica n. 8, on ja s'havia manat de barrejar el bàlsam i l'oli. L'allusió a l'oferiment de l'ampolla del bàlsam pels preveres procedeix de la rúbrica n. 33 del Sacramentari d'Hadrià¹⁵, que el PRod n. 12 encara conserva en el lloc primitiu. Cal fixar-se també que en l'esmentat sacramentari i en el PRod és el poble qui ofereix les ampolles, detall que s'oposa a les rúbriques inicials, on s'ha indicat que els portadors de les ampolles han d'ésser ardiaques.

4. *Missa crismal*. Cf. PRod nn. 6-11 i 22.

L'únic que porta els formularis de la missa és el PRod. Són trets del Sacramentari d'Hadrià, la versió del qual segueixen amb molta fidelitat, i van encapçalats amb el mateix títol que en el citat sacramentari. El prefaci, peça que manca en el sacramentari, procedeix del Suplement de l'Hadrià n. 1587, i la «Super oblata», d'acord amb la tradició catalano-narbonesa, és anomenada «Sacra». La «Ad completa», en el PRod n. 22, només va precedida de les lletres «Ad com.» de difícil interpretació, perquè també es poden transcriure per «Ad complendum» i «Ad communionem», tal com de vegades es troba al Sacramentari de Vic¹⁶.

5. *Primera benedicció de l'oli dels malalts*. Cf. PVic n. 11 i PRod nn. 12-13.

La benedicció, d'acord amb la tradició romana, s'ha de fer abans del «Per quem haec domine» que precedeix la doxologia final del cànon. Ambdós pontificals, per a indicar-ho, copien la rúbrica n. 333 del Sacramentari d'Hadrià. Aquest text, però, en el PVic ha estat retallat i ha perdut les frases que es refereixen a l'oferiment de les ampolles d'oli, mots que han passat a la rúbrica anterior n. 10, i a la

15. En les referències a aquest sacramentari i al seu suplement utilitzem l'edició de J. DESHUSSES, *Le Sacramentaire Grégorien* (Friburg, 1971).

16. Cf. A. OLIVAR, *El Sacramentario de Vich* (Madrid-Barcelona, 1953) CXIV.

intervenció personal del papa i del seu presbiteri en la cerimònia de benedicció. Segueix en els dos ordres l'oració romana de benedicció de l'oli dels malalts «Emitte domine Spiritum Sanctum», segons la versió que ens ha trasmès l'esmentat Sacramentari d'Hadrià, peça n. 334. La rúbrica del PRod n. 13 ens confirma que la benedicció s'ha de fer al final del cànon, abans del rés del parenostre, i que es tracta d'un oli divers del crisma.

6. *Benedicció del crisma.* Cf. PVic nn. 12-16 i PRod nn. 13-16.

L'esmentada rúbrica del PRod n. 13 ens certifica que ací comença la benedicció del crisma. La seva absència en el PVic permet d'avançar la hipòtesi que, almenys en aquest manuscrit, es considera l'anterior oració «Emitte domine Spiritum Sanctum» no com la benedicció de l'oli dels malalts, sinó més aviat com una primera peça de benedicció del crisma.

La fórmula de benedicció del crisma, en els dos pontificals, és l'antiga oració romana «Qui in principio inter cetera bonitatis», segons la versió del Sacramentari d'Hadrià n. 335^{a-b}, que, com en aquest sacramentari, és posada en forma de prefaci, i en el PRod n. 14 encara porta el títol gregorià de «Benedictio chrismatis principalis», per a distingir l'oli crismal del dels malalts, que, en la rúbrica n. 333 i en la mateixa oració «Emitte domine Spiritum Sanctum», també és anomenat «chrisma». Els dos pontificals l'han copiada, però, de dos sacramentaris diferents, un dels quals —l'utilitzat pel PRod— era ja de tipus gregorià mixt o gelanitzat. Ho diem perquè la versió del PRod porta inserit, al final, l'antic prefaci gallicà del Sacramentari Gelasià Reg. 316 n. 378. En el PRod n. 13 s'adverteix que abans de pronunciar-la cal alenar sobre la mescla del bàlsam i de l'oli tres vegades, detall que ja es troba a l'OR XXIV n. 18.

Acabada la benedicció del crisma, ve la cerimònia de saludar-lo solemnement, ritu que és d'origen romà i que també es troba a l'OR XXIV n. 18. El text que s'hi fa servir és propi dels dos pontificals i també es troba en el PRVic, en el PRod² i en el PCu. És format per tres aclamacions i una pregària de conclusió, i no queda ben clar com i qui l'ha de pronunciar. És possible, però, que les aclamacions hagin d'ésser fetes per la clerecia, i l'oració conclusiva dita només pel bisbe. L'origen d'aquest text és desconegut, però creim que cal considerar-lo d'origen catalano-narbonès perquè només es troba en

pontificals de la zona pertanyent antigament a l'arquebisbat de Narbona. No deu ésser pas molt antic, i la seva contextura — prosa de ritme lliure, amb frases acabades en «um» — suggereix i recorda les proses i verbetes que proliferaren tant en els segles IX i X. En el PVis, aquest text va precedir de l'aclamació «Ave sanctum chrisma» que sembla ésser d'origen romà perquè es troba per primera vegada en els pontificals romans del segle XII¹⁷. Aquesta aclamació, en els PRod² i PVis, s'ha de repetir tres vegades com a resposta a les tres aclamacions, ací fetes pel bisbe. El PCu, però, encara la desconeix.

En el PVis n. 15 tenim una altra peça de benedicció del crisma, la qual també es troba en els esmentats PRod² i PCu. El PRod i el PVis la desconeixen. Sembla que és una veritable benedicció del crisma, perquè s'hi demana que «sanctifices et septiformis gratia spiritali confirmes» els qui rebin la unció d'aquest oli, encara que, de fet, en el seu text més aviat es parli dels efectes que el baptisme causa en el cristià, i no s'esmenti que ha de servir per a ungir els bisbes i els reis. L'allusió a la «tunica nuptialis, collatio perpetuitatis», com a efecte propi d'aquest oli també prova que es tracta del crisma perquè sembla referir-se a la «tonicam immortalitatis» del text que acompanya la unció postbaptismal, feta amb crisma, del «Missale Gothicum»¹⁸.

És possible que ací novament ens trobem amb una peça d'origen hispani, perquè és molt normal de trobar en els ordres catalano-narbonesos, com a peces complementàries o de recanvi, els més importants textos dels ordres hispànics, cosa que ha quedat plenament demostrada en l'estudi que hem fet dels ordres catalano-narbonesos dels ordres sagrats, de la consagració d'esglésies i del baptisme¹⁹. Aquesta afirmació queda també avalada amb la presència, en aquest mateix ordre de benedicció dels sants olis, d'una de les antigues fórmules de benedicció de l'oli dels malalts en ús al ritu hispànic, de la qual després ja parlarem.

Les rúbriques del PVis n. 16 i del PRod n. 15 vénen a cloure la benedicció del crisma. Totes dues, malgrat llurs divergències, indiquen un origen comú i manen posar l'ampolla sobre l'altar i tapar-la amb el drap de seda blanca esmentat en la rúbrica inicial n. 1 dels

17. Cf. ANDRIEU, *Le Pontifical* I 232.

18. Cf. L.C. MOHLBERG, *Missale Gothicum* (Roma, 1961) n. 261. Sobre aquest tema vegeu CHAVASSE, *La bénédiction* 109ss.

19. Cf. M.S. GROS, *Las Ordenes Sagradas del Pontifical M.S. 104 (CV) de la Bib. Cap. de Vic*, a *Miscelánea Férotin* (Barcelona, 1965) 99ss., *El Ordo romano-hispánico de Narbona para la consagración de iglesias*, a *Hispania Sacra* 19 (1966) 325ss., *El antiguo ordo bautismal catalano-narbonense*, que serà publicat molt aviat també a la revista *Hispania Sacra*.

dos pontificals. Aquest últim detall deu procedir de l'OR XXIV n. 20.

Tota la cerimònia de benedicció del crisma, en contra de la tradició romana, que mana que es faci al final de la missa, entre la comunió del bisbe i la del poble, en els nostres pontificals s'ha de fer immediatament després de la doxologia del cànon i abans del rés del parenostre. Això és el que es desprèn del PRod n. 21, on s'indica que tots els olis s'han de beneir abans del «Praeceptis salutaribus moniti». La cosa no queda tan clara en el PVic, perquè aquest en la rúbrica n. 16, només especifica que s'ha de fer abans de la comunió del bisbe, sense determinar concretament en quin lloc. La manca de rúbriques, però, entre les fórmules «Emitte domine Spiritum Sanctum» i el prefaci «Qui in principio», nn. 11 i 12 respectivament, suggereix la mateixa disposició.

Les rúbriques nn. 13 y 15 del PRod i n. 16 del PVic, tenen molta semblança de vocabulari i d'estil amb les que en els dos pontificals inicien l'ordre. A més, les completen sense, però, repetir res del que ja s'havia dit i, com elles, també s'inspiren en l'OR XXIV. És per això que creiem que totes procedeixen d'una mateixa mà.

7. *Benedicció de l'oli dels catecúmens.* Cf. PVic nn. 17-18 i PRod n. 17.

La fórmula de benedicció de l'oli dels catecúmens és la clàssica romana, segons la versió pròpia del Sacramentari d'Hadrià n. 336. En el PRod encara conserva el seu antic títol d'«Exorcismus olei», però en el PVic ja s'anomena «benedictio». Aquest la fa precedir de l'exorcisme que, en el Sacramentari Gelasià Reg. 316 n. 617, serveix per a beneir, fora de la cerimònia del Dijous Sant, l'oli dels catecúmens, quan s'ha d'administrar el baptisme «Ad succurrendum».

Aquest exorcisme també es troba al PRod n. 19, però dintre de les pregàries de benedicció de l'oli dels malalts com a peça de canvi. És molt possible que primitivament fos al lloc on encara el té el PVic, perquè sorprèn la presència de dos exorcismes en l'esmentada benedicció de l'oli dels malalts, sobretot si es té present que són dues versions d'un mateix text²⁰.

L'Antifoner de León²¹, entre les antífoes de l'ofici matinal del Diumenge de Rams, té un petit ordre per a la benedicció de l'oli

20. Referent a aquest text vegeu CHAVASSE, *La bénédiction* 127ss.

21. Cf. BROU-VIVES, *El Antifonario* 243.

dels catecúmens, en el qual hi ha l'incipit «Exorcidio te creatura olei». Com que el text íntegre d'aquest exorcisme manca en els llibres litúrgics hispànics, ens és impossible de saber si en l'exorcisme dels P*Vic* n. 17 i P*Rod* n. 19 tenim una possible influència de tipus hispànic.

Per les raons adduïdes en parlar de l'emplaçament de la benedicció del crisma en el P*Rod*, podem deduir que la benedicció de l'oli dels catecúmens també s'ha de fer tot seguit després de la del crisma, abans del parenostre de la missa. Això no obstant, en el P*Vic* cal fer-la, d'acord amb la tradició romana, després de la comunió del bisbe, segons es desprèn de la rúbrica n. 21.

8. *Segona benedicció de l'oli dels malalts*. Cf. P*Vic* nn. 19-21 i P*Rod* nn. 18-21.

Sorpren de trobar ací altres fórmules per a la benedicció de l'oli dels malalts, sobretot en el P*Rod*, perquè, segons hem vist en parlar de la rúbrica n. 13, fa una clara distinció entre la primera benedicció de l'oli dels malalts i la del crisma.

Per a aquest ritu, el P*Rod* té les dues oracions — exorcisme i prefaci — del Sacramentari Gelasià Reg. 316 nn. 389-390, al mig de les quals intercala l'exorcisme, també d'origen gelasià, que en el P*Vic* n. 17, precedeix la fórmula de benedicció de l'oli dels catecúmens.

El P*Vic* també comença amb l'exorcisme del Sacramentari Gelasià Reg. 316 n. 389, encara que en una versió que té algunes variants pròpies que el distancien del P*Rod*. Després, però, en lloc del prefaci gelasià, utilitza l'oració «Domine Ihesu Christe qui per apostolum tuum», que probablement és d'origen hispànic. Ho diem perquè només es troba ací i al «*Liber Ordinum*»²², MS 3 (B) de la Biblioteca Monàstica de Silos.

Anteriorment ja hem fet observar que, d'acord amb les rúbriques dels dos ordres, aquesta benedicció, en el P*Rod*, s'ha de fer immediatament després de la de l'oli dels catecúmens, abans del parenostre de la missa, i en el P*Vic*, també conjuntament amb la de l'oli dels catecúmens, però entre la comunió del bisbe i la benedicció final. Això últim ve reafirmat per la rúbrica n. 21 d'aquest últim pontifical. Aquesta rúbrica probablement pertany també al redactor de les nor-

22. Cf. FÉROTIN, *Le «Liber Ordinum»* col. 23 nota 2.

mes que encapçalen els dos ordres. En canvi, la rúbrica del P Rod n. 21, més aviat sembla dependre dels sacramentaris gelasians del segle VIII²³.

9. *Rúbriques finals.* Cf. P Rod nn. 23-26.

Només les té el P Rod, i s'hi parla del despullament dels altars i de les vespres que han de seguir la missa en la qual s'han beneït els sants olis. Després recorden que els ardiaques són els encarregats de repartir el crisma i els olis entre els representants — probablement tots ells eren preveres — de les parròquies del bisbat, que han anat a cercar-los a la seu episcopal. Aquests també tenen l'obligació d'advertir els preveres de l'atenció amb què cal guardar els sants olis. Al final, en el n. 26, s'adverteix que aquets últims, el Dijous Sant, en anar a la seu episcopal, han de portar tres ampolles per a poder recollir la part dels tres olis que necessitaran durant l'any en l'administració dels sagraments.

Ja hem fet observar la relació — sobretot d'estil i de vocabulari — que hi ha entre aquestes rúbriques i les que encapçalen els dos ordres. És evident que procedeixen d'una única mà, que ací també usa i assimila molt bé l'esperit i el vocabulari de l'OR XXIV, sense, però, copiar-lo al peu de la lletra.

CONCLUSIONS

L'anàlisi i comparació que fins ací hem fet dels dos ordres ens permet de presentar un intent d'interpretació del seu contingut i dels canvis que han sofert fins a arribar a l'estat en què actualment es troben.

Per les raons anteriorment presentades, en parlar de les rúbriques que l'inicien i el clouen, és fàcil de veure que, en el fons, i com a canemàs dels dos textos, hi ha un ordre per a la benedicció dels sants olis, a la missa de la tarda del Dijous Sant, només compost de rúbri-

23. Al Sacramentari de Gellona, París, BN., lat. 12048, f. 52 hi ha aquesta rúbrica: «*Hoc expletu - veinens ante altare - dicit: Oremus. Preceptis salutaribus moniti.*»

ques i que s'inspira en l'essencial de l'OR XXIV o d'algun dels seus derivats.

A l'esquema que segueix, no intentem pas de reconstruir-lo, tasca, que per ésser portada a bon terme, suposa la reconstrucció de tot el text i no només d'una part, i l'estudi de totes les consuetes catedralícies posteriors, en les quals és possible que hagi influït. No obstant això, és possible que l'ordre es presentés més o menys així:

- PVic-PRod n. 1: *His peractis, induat se episcopus...*
- PVic-PRod n. 2: *Unus deferat ampullam...*
- PVic-PRod n. 3: *Episcopus vero cum omni...*
- PVic-PRod n. 4: *Deinde vero episcopus firmissime...*
- PVic-PRod n. 5: *Postea vero procedat episcopus...*
- PRod n. 13: *Antequam dicatur Oremus. Preceptis*²⁴...
- PRod n. 15: *Benedictum chrisma, statim...*
- (O bé: PVic n. 16 *Post hec ponatur*²⁵...
- PVic n. 21: *Sequitur benedictio episcopalis ...*
- PRod n. 23: *Post expletam missam nudantur...*
- PRod n. 24: *Post expletos vespereos pergant...*
- PRod n. 25: *Et hoc certissime omnibus...*
- PRod n. 26: *Et semper tres ampullas...*

Sorpren que en el text no s'esmenti la reserva que s'havia de fer de part de l'Eucaristia consagrada en la missa crismal per a la comunió del Divendres Sant. Potser la rúbrica que ho recordava desaparegué en les transformacions que l'ordre primitiu sofrí en afegir-hi les peces eucològiques que el convertiren en un veritable llibre litúrgic d'altar.

Les peces eucològiques es poden aplegar en aquests dos grups: Les procedents del Sacramentari d'Hadrià nn. 328-337, del seu Supplement — el prefaci n. 1587 del PRod n. 8 —, i d'un sacramentari gelasià del segle VIII, i les de tipus gallicà, hispànic i catalano-narbonès.

En les del primer grup ja trobem una important diferència entre el PVic i el PRod, i és que, mentre aquest últim incorpora totes les

24. L'última frase «*Primum alet ter in ampulla*», probablement no formava part de l'ordre i potser és copiada del sacramentari d'on varen extreure les fórmules eucològiques del PRod.

25. Sembla que el PRod n.º 15 conserva la versió més primitiva en aquest indret de l'ordre. No seria estrany, però, que els mots «*et post communionem episcopi benedicatur oleum catechuminum*» del PVic n. 16 fossin també part integrant del text primitiu.

peces de l'Hadrià — les de la missa, les de la benedicció dels tres olis i la rúbrica n. 333 —, en el P^Vic només van inserir-hi els textos de benedicció dels sants olis i la citada rúbrica n. 333 que els precedeix.

Això ens fa pensar que els dos ordres incorporaren aquestes peces independentment l'un de l'altre. A més, pel que hem vist en esmentar el prefaci de benedicció del crisma, cal admetre que els dos sacramentaris eren de tipus diferent, perquè mentre l'utilitzat per a completar la versió del P^Vic era un de tipus Hadrià pur, l'altre, l'usat en el P^Rod, ja havia sofert influències de tipus gelasí. Els mots «et dicit papa» posats en el P^Rod n. 12, al final de la rúbrica de l'Hadrià n. 333, ens permet també de suposar que aquest pontifical copià aquest text — i els altres —, d'un sacramentari del tipus del que es conserva al «Castel del Buon Consiglio» a Trento²⁶. Cal també retenir que en el P^Rod es pot admetre la possibilitat que, en lloc de tractar-se d'un ordre al qual han afegit les oracions d'un sacramentari, ens trobéssim, a la inversa, davant un sacramentari al qual han intercalat rúbriques d'un ordre litúrgic. Això últim no es pot afirmar del P^Vic perquè no presenta pas indicis d'haver tingut mai les oracions de la missa.

L'exorcisme del P^Vic n. 17 i del P^Rod n. 19 és d'origen romà i procedeix d'algun sacramentari gelasí del segle VIII, que l'havia copiat dels gelasians antics del tipus Reg. 316, que la té al n. 617 i on serveix per a beneir l'oli dels catecúmens en el ritual del baptisme «ad succurrendum»²⁷. Ja hem fet observar que el P^Vic el conserva en l'indret que més li escau, i que, per raons que desconeixem, el P^Rod el té fora de lloc. Les peces nn. 18 i 20 del P^Rod, en el sacramentari Reg. 316 nn. 389-390, i en els gelasians del segle VIII serveixen per a beneir el crisma. L'exorcisme — una altra versió de l'exorcisme anteriorment citat — és d'origen romà, i el prefaci que l'acompanya procedeix de la litúrgia gallicana. Fa certa gràcia veure la facilitat amb què, sense canvis en el seu text, les han fet passar de la benedicció del crisma a la de l'oli dels malalts. És possible que totes aquestes peces ja es trobessin al sacramentari hadrià mixt d'on copià els textos gregorians el compilador de l'ordre del P^Rod. Si fos així, tindriem que haurien estat copiats tots al mateix temps.

Cal considerar com d'origen gallicà l'exorcisme de l'oli dels ma-

26. Cf. DESHUSSES, *Le Sacramentaire* 172, variant del n.º 333.

27. La trobem, per exemple, al Sacramentari d'Angulema n.º 2012. Cf. P. CAGIN, *Le Sacramentaire Gelasien d'Angoulême*, (1919) 139.

lalts «In tuo nomine deus omnipotens» del P^Vic n. 6. És evident que és fora de lloc, i molt mal posat en el conjunt de textos d'aquest ordre. No seria estrany que fos l'última peça afegida al text primitiu.

Les influències de tipus hispànic només es troben al P^Vic. N'hi ha una de molt segura. És la peça n. 20 per a la benedicció de l'oli dels malalts. És possible que hagi entrat a l'ordre conjuntament amb l'exorcisme que la precedeix, malgrat que aquest sigui d'origen romà i es trobi al sacramentari Reg. 316 n. 389, perquè en el «Liber Ordinum» de Silos ja és precedida d'una altra versió d'aquest mateix exorcisme. També hem considerat de possible origen hispànic l'ordre per a beneir el bàlsam i el crisma del P^Vic nn. 7-9 i l'oració de benedicció del crisma del P^Vic n. 15. Caldren, però, molts estudis sobre l'eucologia hispana per a confirmar les pistes que l'origen dels manuscrits que les han conservades ofereixen a l'investigador.

La influència estrictament catalano-narbonesa és mínima però interessant, i es troba només en el text per a saludar el crisma, que no pot ésser pas molt antic. La seva presència als dos pontificals no suposa pas una dependència mútua, sinó més aviat que tots dos s'han fet ressò d'una de les peces creades pels nostres liturgistes per a enriquir la litúrgia romano-franca introduïda a la Narbonesa al principi del segle IX.

Els textos no ofereixen cap detall clar per a intentar la datació dels nostres ordres i de les transformacions que hi hem observat. Podem, però, d'acord amb els altres estudis que s'han fet sobre l'ordinari catalano-narbonès i la problemàtica de l'època, d'oferir la que sembla més lògica. El text base de tot l'ordre depèn de l'OR XXIV, que és de la segona meitat del segle VIII i correspon a l'organització dels sacramentaris gelasians d'aquest segle. Això ens permet de suggerir la possibilitat de la seva existència a la Narbonesa al principi del segle IX, quan hi arribà el Sacramentari d'Hadrià i, ensems, calgué, a causa de les lluites originades per la qüestió adopcionista i la reforma subsegüent promoguda per Benet d'Aniana, canviar l'antiga litúrgia hispana per la romano-franca ja implantada a la resta del regne franc. Tractant-se d'un ordre tan necessari i important és de pensar també que no es tardaria molt a confeccionar-lo. A més, cal tenir present que la clerecia de la Narbonesa estava formada en els usos litúrgics hispànics, que en molts punts, i principalment en la qüestió de beneir els sants olis, diferien radicalment del costum romà. Això encara feia més necessària la presència d'un text senzill, clar i entenedor al qual tots havien d'adaptar-se. Si ens fixem en tots aquests

detalls, trobarem lògic de pensar que el text bàsic que serveix de canemàs a tot l'ordre pugui ésser datat als primers anys del segle IX.

No tenim cap pista segura per a imaginar-nos en quina època pogueren entrar les oracions del Sacramentari d'Hadrià, del seu Suplement i dels sacramentaris gelasians del segle VIII, a l'interior del text primitiu. Podem pensar, però, que no devia tardar gaire. Ho diem perquè no podem posposar excessivament l'entrada de les peces d'origen hispànic — segur i possible — a l'arquetipus de l'ordre del P*Vic*. La ràpida desaparició dels antics llibres litúrgics hispànics, esdevinguts inútils, exigeix que fos feta simultàniament amb la creació dels nous llibres romano-francs, o al temps en què uns i altres coexistiren.

L'arquetipus del P*Vic* es va crear per a una església catedral, que no pot ésser altra que la de Narbona, llavors regida per l'arquebisbe Nebridi, i centre, juntament amb l'abadia d'Aniana, de la renovació litúrgica a la Narbonesa. Aquesta és la conclusió a què ens ha portat l'estudi d'altres ordres litúrgics del P*Vic*, i no veiem raons per a adjudicar-lo a cap altra seu episcopal si recordem que la restauració del culte a la catedral de Vic fou obra personal dels arquebisbes narbonesos de l'últim quart del segle IX. En canvi l'arquetipus de l'ordre del P*Rod* pot ésser d'origen urgellenc. Cal tenir present que el bisbat de Roda no gaudí de veritable independència fins al final del segle XI, perquè els bisbes de la Seu d'Urgell hi exerciren un cert dret de patronat.

TEXT DELS ORDRES DEL P*Vic* I DEL P*Rod*

En la transcripció d'aquests dos textos hem cercat la màxima fidelitat als manuscrits. Això explica que hàgim conservat l'antiga puntuació i l'ús de les majúscules, sempre que ha estat possible, i també les grafies rares i errònies. Posem entre parèntesis aguts < > el que manca al text per error del copista i entre els signes [] el que es troba escrit als marges o entre línies. Tot el que cal eliminar és posat entre el signes { }. Transcrivim la *e* caudada per *ae*. La numeració marginal és nostra.

PVic

- 1./f. 13/ *Die Cene Domini compe-*
tenti ora - induat se episcopus
vestimentis sacris ad confitendum
sanctum crisma - et preparent se
archidiachoni ad deferendas am-
pullas et induantur sindones
mundos.
2. *Unus deferat ampullam ubi fue-*
rit balsamum - missum ab epis-
copo - et duo singulas cum oleo
ad caticuminos. Et quartus aliam
cum oleo infirmorum.
3. *Episcopus vero cum omni diligen-*
tia accipiat balsamum et mittat
in ampullam ubi conficere debet
chrisma. Deinceps accipiat cala-
num - et sufflet cum eo ter in
ampullam sicut mos est. Archi-
diachonus vero - similiter cum
calamo tamdiu sufflet - usquequo
misceatur balsamum cum oleo.
4. *Deinde vero episcopus firmissime*
sigillet ampullam ubi balsamum
est anulo suo - et reddat eam
ministris - usque in alio anno.
5. *Postea vero procedat episcopus*
cum ordinibus suis - ad canen-
dam missam.

/f. 13 v/ EXORCISMUS SIVE
BENEDICTIO OLEI SUPER
INFIRMOS

6. *In tuo nomine deus omnipotens*
et Ihesu Christi filii tui signo et
virtute Spiritus Sancti hanc cre-
aturam olei... /ff. 14-15/... (Cf.
Apèndix n.º 1.)

Sacerdos dicat BENEDICTIO
BALSAMI

7. *Deus misteriorum caelestium et*
virtutum omnium... (Cf. Apèndix
n.º 2.)

PRod

1. *His peractis*
induat se episcopus vestimentis
sacris ad conficiendum sanctum
chrisma. Et preparent se archi-
diachoni ad deferendas ampullas
et induantur sindones mundos.
2. *Unus deferat ampullam ubi fue-*
rit balsamum missum ab episcopo
et duo singulas cum oleo ad cati-
cuminos. Et quartus aliam cum
oleo infirmorum.
3. *Episcopus vero cum omni dili-*
gencia accipiat balsamum et mit-
tat in ampullam ubi conficere
debet chrisma. Deinceps accipiat
calamum et suflet cum eo ter in
ampullam sicut mos est. Archidia-
chonus vero similiter cum calamo
tamdiu sufflet usquequo miscea-
tur balsamum cum oleo.
4. *Deinde vero episcopus firmissime*
/f. 74 v/ sigillet ampullam ubi bal-
samum est anulo suo et reddat
eam ministris usque in alio anno.
5. *Postea vero procedat episcopus*
cum ordinibus suis ad canendam
missam.

8. *Hic misceat balsamum cum oleo -
et alat in ampulla episcopus.*

ORATIO

9. Creaturarum omnium domine
procreator - qui Moysi famulo
tuo permixtis... /f. 15 v/... (Cf.
Apèndix n.º 3.)

ORACIO IN CENA DOMINI AD MISSAM

6. Deus a quo et Iudas reatus sui
penam et confessionis... (Cf. Sac.
Hadrià n.º 328.)

SCRA.

7. Ipse tibi quesumus domine sanc-
te pater omnipotens eterne... (Cf.
Sac. Hadrià n.º 329.)

PREFACIO

8. VD per Christum dominum nos-
trum. Quem in ac nocte inter
sacras epulas... /f. 75/... (Cf. Su-
ple. Hadrià n.º 1587.)

INFRACCIO

9. Comunicantes et diem sacratissi-
mum celebrantes quo dominus
noster Ihesus Christus pro nobis
est traditus... (Cf. Sac. Hadrià
n.º 330.)
10. Hanc igitur oblacionem servitu-
tis nostre sed et cuncte familiae
tuae quam tibi offerimus - ob
diem in qua dominus noster Ihe-
sus Christus tradidit discipulis suis
corporis et sanguinis... (Cf. Sac.
Hadrià n.º 331.)
11. Qui pridie quam pro nostra om-
nium salute pateretur - hoc est
/f. 75 v/ hodie - accepit... (Cf. Sac.
Hadrià n.º 332.)

10. *Post hec mittat ex eodem balsamo in ampullas olei quas benedicturus est - quae offerantur a presbiteris - quando et Eucaristia < celebratur >.*

11. *In ultimo vero ad missam antequam dicatur. Per quem hec domine benedicit pontifex:*

Emitte domine Spiritum Sanctum tuum paraclitum de caelis - in hanc pinguedinem olei... /f. 16/...

Sequitur: Per quem haec domine - usque Per omnia secula {secula} seculorum. Amen. (Cf. Sac. Hadrià n.º 334.)

12. Dominus vobiscum.
Sursum corda.
Gratias agamus domino deo nostro.

PREFACIO

VD aeternae deus. Qui in principio inter cetera bonitatis...
/ff. 16 v-17/...

Ut sit his qui renati fuerint...
(Cf. Sac. Hadrià n.º 335 a-b.)

13. *Omnis vero clerus salutet chrisma ita:*

12. *In ipso die ita conficitur chrisma in ultimo ad missam antequam dicatur Per quem hec omnia domine semper bona creas levantur de ampullis quas offerunt populi - et benedicit tam dominus papa quam omnes presbiteri. Et dicit papa: (Cf. Sac. Hadrià n.º 333.)*

Emmitte [quesumus] domine Spiritum Sanctum tuum paraclitum de celis in hanc pinguedinem olei...

Per quem hec omnia domine semper bona creas usque per omnia secula seculorum.

13. *Antequam dicatur Oremus. Preceptis salutaribus benedicatur oleum.
Deinde chrisma.
Primum alet ter in ampulla.*

INCIPIT BENEDICTIO CHRISMATIS PRINCIPALIS

14. Sursum corda. RS. Habemus ad dominum. Gratias hagamus domino deo nostro. RS. Dignum et iustum est.

PREFACIO

VD et iustum est... /f. 76/... Qui in principio inter cetera bonitatis... /f. 76 v/...
ut spiritualis lavacri baptismo...
incorrupti muneris induantur -
(Cf. Sac. Reg. 316 n.º 378.)
ut sit his qui renati fuerint...
n.º 330.)

15. *Benedictum chrisma statim salutent illud et cooperiatur et ponatur super altare.*

Ave sanctum chrisma.

Sequitur SALUTATIO CHRIS-
MATIS

14. O unctio salutis -
pinguedo sancta -
ave.

Saluto te per Christum -
a cuius nomine sanctum
summis vocabulum.

Benedicte liquor salve.
Es namque sacratus
ad misterium.

Confer ergo deinceps renatis
tutele salvamentum -
ut Christus adoretur in seculum -
per quem tu nomen -
nos autem suscepimus
aeternae salutis premium -
Ihesum Christum dominum nos-
trum.
Qui cum deo Patre.

ALIA ORATIO

15. Adesto nobis domine pater al-
tissime - et invocantium te pre-
ces... /f. 17^v/... (Cf. Apèndix
n.º 4.)
16. *Post hec - ponatur crisma super
altare - et cooperiatur - et post
communionem episcopi - benedi-
catur oleum cathecuminorum.*

EXORCISMUS OLEI AD CA-
THECU<MINOS>

17. Exorcizo te creatura olei - per
deum omnipotentem qui fecit cae-
lum et terram mare et omnia...
/f. 18/... (Cf. Sac. Reg. 316 n.º
617.)

AD SALUTANDUM CHRISMA
/f. 77/

16. O unccio salutis -
pinguedo sancta -
have.

Saluto te per Christum -
a cuius nomine - sanctum
summis vocabulum.

Benedicte lichor - salve.
Es namque sacratus
ad misterium.

Confer ergo deinceps renatis
tutele salvamentum
ut Christus adoretur in seculum.
Per quem tu nomen -
nos autem suscepimus
aeterne salutis premium.

EXORCISMUS OLEI AD CA-
TICUMINOS

Sequitur BENEDICTIO

18. Deus qui virtute Sancti Spiritus tui imbecillarum mentium...
(Cf. Sac. Hadrià n.º 336.)
17. Deus qui virtute Sancti Spiritus tui imbecillarum mencium...

EXORCISMUS OLEI AD INFIRMOS /f. 18 v/

19. Exorcizo te creatura olei in nomine dei Patris omnipotentis - et in nomine Ihesu Christi filii eius - et Spiritus Sancti - ut in hac invocatione trinae pietatis... (Cf. Apèndix n.º 5.)

ITEM EXORCISMUS OLEI AD UN /f. 77/ GUENDUM INFIRMUM

18. Exorzizo te creatura olei in nomine dei Patris omnipotentis - et in nomine Ihesu Christi filii eius - et Spiritus Sancti - ut in hanc invocationem trine potestatis...
(Cf. Sac. Reg. 316 n.º 389.)

ITEM EXORCISMUS OLEI

19. Exorzizo te creatura olei per deum omnipotentem qui fecit celum et terram - mare et omnia...
(Cf. PVic n.º 17.)

PREFACIO OLEI

20. VD. Qui misterio/ f. 78 /rum creaturam revelans pacificum nemo - hore columbe gestatum...
(Cf. Sac. Reg. 316 n.º 390.)

Sequitur BENEDICTIO

20. Domine Ihesu Christe qui per apostolum tuum dixisti: Si quis infirmatur in vobis... /ff. 19-19 v/... (Cf. Liber Ordinum col. 23 nota 2, Apèndix n.º 6.)

21. *Hec expleta omnia - veniens ante altare {et} dicit:*
Oremus. Preceptis salutaribus moniti.

AD COM.

22. Reffecti vitalibus alimentis quesumus domine deus noster... (Cf. Sac. Hadrià n.º 337.)

21. *Sequitur benedictio episcopalis et compleatur missa ordine suo.*

23. *Post expletam missam nudantur omnia altaria usque in Sabbato Sancto hora tertia. Et celebrent vesperos festivo modo.*

24. *Post expletos vesperos - pergant archidiaconi ad locum ubi iusserit episcopus - et dividant ibi chrisma - et oleum per omnes parrochias quae sunt constitute in episcopatu.*

25. *Et hoc certissime omnibus presbiteris denuncient - ut dignissime ea custodiant.*

26. *Et semper tres ampullas die Cene Dominice ad sedem defferant. Unam propter chrisma - aliam propter oleum ad caticuminos - et aliam propter oleum ad infirmos ungendos.*

27. *Ipsa die post mensam vel cenam expletam...*

APÈNDIX

N. 1: EXORCISMUS SIVE BENEDICTIO OLEI SUPER INFIRMOS (Cf. P.Vic n.º 6)

In tuo nomine Deus omnipotens et Ihesu Christi filii tui signo et virtute Spiritus Sancti hanc creaturam olei exorzizamus - simulque sanctificamus - quia ita benigne domine hoc tuis apostolis declare dignatus es dicens: In nomine meo demonia eicite - et infirmos curate - et iterum omnia possibilia esse credentibus docuisti. Et ut cuncta secula tua caritate salves - sic locutus es dicens: Petite et dabitur vobis - querite et invenietis - pulsate et aperietur vobis. Quapropter domine ineffabilem tuam bonitatem compertam - tuis promissionibus credentes - nullum alium nisi te qui diversorum morborum generibus mederis - te peritissimum medicum imploramus - ut apertis caelis Spiritum Sanctum ac virtutis tue medicinam in hoc oleo propiciatus infundas. Descendat super eum potentiae tuae donum - descendat claritas et origo virtutis -

descendat lenitas et puritas sanctitatis. Exorcizetur tuae crucis vexillo - benedicatur tuae dextera maiestatis - et corroboretur filii tui domini nostri Ihesu Christi redemptoris articulo. Presto sint angeli - et omnis militia caelestis exercitus angelorum. Patriarcharum - prophetarum - apostolorum - martirum - atque fidelium sacerdotum servorum tuorum adsit oratio - sub quorum presentia dum in tuo nomine hoc unguentum potionis aqua permixtum - vel liniendum infirmis corporibus dederimus - continuo peragratiss visceribus omnem violentiam evomant fellis. Prosit febribus et dissinteria laborantibus - prosit paralyticis - claudis - simulque vexatis. Quartana - terciana - cotidianaque et nocturna excuciat frigora. Mutorum ora resolvat - arentia membra reficiat - dementibus scientiam revocet - dolorem capitis - oculorum infirmitatem - manuum - pedum - brachiorum - genuarum - pectoris et intestinalium - atque omnium membrorum tam intrinsecus quam extrinsecus - medullarum dolores expellat. Somnum quietis infundat - et necessariam conferat sanitatem. Si quid vero malignorum vel venenosorum nascentium in corporibus eorum fuerit generatum - linitus huius unguenti omnes radicum eius arefaciat sationes. Morsus vero bestiarum - canum rabidum - scorpionum serpentium - viperarum atque omnium monstruorum leniat dolores - et superindulta sanitate - plagarum sopiat cicatrices. Impetus autem demonum vel incursiones spirituum immundorum - atque legionum vexationes - infestationes vel inmissiones - artemque maleficiorum - aut augurorum - et divinorum incantationes - et venena seu precantationes quae per spiritus immundi virtutem nefandam et excitationem diaboli conficiuntur - iubeas domine per hanc invocationem nominis tui abici a visceribus eorum - et expelli venena - ut exiens de corporibus famulorum tuorum confusus cruciatus - nulla in eis macula relinquantur - set salvati famuli tui et famule tuae ab omni malitia - referant creatori suo laudes in perpetuum - et sciant quia tu es inseparabilis trinitas - qui vivis et cuncta in perpetuum regis - regnans et modo et semper et per cuncta secula seculorum. Amen.

N. 2: BENEDICTIO BALSAMI

(Cf. PVic n.º 7)

Deus misteriorum caelestium et virtutum omnium eminentissime preparator - nostras quesumus preces exaudi - et hodoratam fissi corticis lacrimam - quae felicitis virge profluendo sudorem sacerdotali nos opimat unguento - acceptabilem tuis presta misteriis - et concessa benedictione sanctifica clemens. Per.

N. 3: ORATIO

(Cf. PVic n.º 9)

Creaturarum omnium domine procreator - qui Moysi famulo tuo permixtis herbis aromatum facere precepisti sanctificationis unguentum - clementiam tuam omni supplicatione deprecemur - ut huic unguento quod radix produxit extirpe - spiritualem gratiam sanctificationis infundas. Sit nobis domine fidei hilaritate conditum - sit sacerdotalis unguenti chrisma perpetuum - sit caelestis vexilli impressione dignissimum. Ut quicumque baptismate sacro renati - isto fuerint

licore peruncti - corporum atque animarum benedictionem plenissimam consequantur - et illibate fidei collato munere perhenniter amplientur. Per.

N. 4: ORATIO

(Cf. PVic n.º 15)

Adesto nobis domine Pater altissime - et invocantium te preces intende. Illum nobis Spiritum deus alme nunc dirige - quo pre participibus filium pater unxisti - ut preparatum hoc chrisma ungentorum tuorum - odore sanctifices - et septiformis gratia spiritali confirmes. Quosque per lavacrum spirituale redimis - sic dignanter illustres - ut sit caelestis haec unctio - chrisma benedictionis - initium christianitatis - tunica nuptialis - collatio perpetuitatis - peccatorum remissio - filiorum adoptio - virtutum sancta collatio - et spiritalis gratiae summa perfectio. Ut quicumque hoc sacro signati fuerint unguento - et corporis ac sanguinis filii tui domini nostri perceperint sacramentum - capiant presenti tuitione custodiam - et vitam consequantur aeternam. Per eundem.

N. 5: EXORCISMUS OLEI AD INFIRMOS

(Cf. PVic n.º 19)

Exorcizo te creatura olei in nomine dei Patris omnipotentis - et in nomine Ihesu Christi filii eius - et Spiritus Sancti - ut in hac invocatione trinae pietatis - atque virtute deitatis - omnis nequissima virtus adversarii - omnis inveterata malitia diaboli - omnis violentissima incursio inimici - omnis confusio et vetus phantasma hostis antiqui eradicetur et effugetur - et discedat a creatura olei ad utilitatem hominum constituta - ut fiat haec unctio divini sacramenti - purificatio et ablutio carnis et spiritus - eorum qui ex eo ungui habent - in remissionem omnium peccatorum - ut efficiatur in eis corpus ad omnem gratiam spiritualem sanctificatum. Per eundem dominum nostrum qui venturus.

N. 6: BENEDICTIO

(Cf. PVic n.º 20)

Domine Ihesu Christe qui per apostolum tuum dixisti: Si quis infirmatur in vobis - inducat presbiteros aecclesiae et orent super eum unguentes eum oleo in nomine domini - et oratio fidei salvabit infirmum - et si in peccatis sit dimittentur ei. Tuis ergo institutis - tuis adesto preceptis. Sanctifica hoc oleum more illo - in quo tibi impossibile nichil est - virtute tua illa qua non solum curare morbos - set etiam suscitare mortuos potes. Impertire huic creature Spiritus Sancti vigorem - et plenitudinem omnium virtutum - ut sit in hoc oleo per invocationem tui nominis - curatio infirmitatum - gratia sanitarum. Unguantur ex eo membra debilium - curentur ulcera miserorum. Levigentur artus astricti doloribus - sanentur vacuati languoribus. Omnibus ergo per te morbis - omnibus causis internis externisque haec unctio salutaris occurrat. Nulla febris - nullaque pestis interior - exteriorque officiat. Sed omne

virus virtus tua laetale expiet - superet - purget - excludet - evacuet - vincat. Quia in nomine tuo benedicitur - in quo omnis creatura salvatur. Nec enim aliud nomen est sub caelo - in quo nos salvos fieri oportet - nisi in te salvatore nostro - bono - et pio - munifico - et copioso - divino - et humano. Specialiter ergo te fons pietatis et bonitatis - qui portasti infirmitates nostras - et languores curasti - quamvis peccatores et indigni - per temetipsum rogamus - ut plague vel percussure atque pesti - quam pro peccatis populo tuo infigi iussisti - hoc unguentum remediabile facias - et vitale concedas. Ut sicut censuram tuam peccantes tremunt - ita curam sentiant confitentes - quia tu es deus benedictus - qui cum aeterno Patre.

M.S. GROS
Seminari Conciliar
VIC (Barcelona)

7 gener 1975

Summary

The rubrics of the most ancient Catalan-Narbonnish order of the blessing of the Holy Oils have been conserved in the Pontificals of Roda d'Isabena and Vic, manuscripts Lleida, Arx. Cap., MS 16, and Vic, Bib. Cap., MS 104 (CV), respectively. Both pontificals permit us to reconstruct a text which copy OR XXIV or one of the derived texts, and which certainly were composed to be used in Narbonne Cathedral at the beginning of the IXth Century when the ancient Spanish liturgy had already been abolished and the Roman-Gallican rites introduced.

Later the corresponding prayers were introduced into the rubrics with a view to changing the order into a true altar-book. Those of the Roda-Pontifical originate in a Gelasian sacramentary, while those used in the Vic-Pontifical come from a Hadrian sacramentary. The latter also possesses many other pieces in the Gallican and Spanish manner. Both maintain a formula for the greeting of the chrism which certainly comes from Narbonne. Two of those texts later found their way into the Roman Pontifical by way of the Pontifical of Guillem Durand, bishop of Mende.